

УДК 657

Організація обліку фінансових інвестицій на підприємстві

Дутова Н.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Щербіна А.О.

студент
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Стаття присвячена питанням організації обліку фінансових інвестицій на підприємстві. Досліджено проблеми організації обліку інвестицій, розкрито зміст основних складових організації обліку фінансових інвестицій. Надано рекомендації щодо здійснення класифікації даного об'єкта обліку на підприємстві та запропоновано використання окремих субрахунків у відповідності до класифікації.

Ключові слова: фінансові інвестиції, облікова політика, організація обліку, складові облікової політики, інвестиційна діяльність.

Дутова Н.В., Щербіна А.А. ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Статья посвящена вопросам организации учета финансовых инвестиций на предприятии. Исследованы проблемы организации учета инвестиций, раскрыто содержание основных составляющих организации учета финансовых инвестиций. Даны рекомендации по осуществлению классификации данного объекта учета на предприятии и предложено использование отдельных субсчетов в соответствии с классификацией.

Ключевые слова: финансовые инвестиции, учетная политика, организация учета, составляющие учетной политики, инвестиционная деятельность.

Dutova N.V., Shcherbina A.O. ACCOUNTING ORGANIZATION OF FINANCIAL INVESTMENT IN THE ENTERPRISE

The article is devoted to the issues related to accounting in financial investments of the enterprise. The problems of the organization of accounting of investments are investigated, the content of the main components of accounting of financial investments are disclosed. The recommendations for the classification of this object of accounting in the enterprise are given and the use of separate subaccounts is proposed in accordance with the classification.

Keywords: financial investments, accounting policy, accounting organization, accounting policy components, investment activities.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання невід'ємною складовою всіх галузей економіки України є інвестиції. Активізація інвестиційної діяльності є пріоритетним завданням кожного суб'єкта господарювання з метою забезпечення сталого розвитку. Сьогодні діяльність вітчизняних підприємств так чи інакше пов'язана з інвестиційною, у зв'язку з чим виникає необхідність забезпечення належного відображення інформації про інвестиції на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності, а отже, зростає потреба в дослідженні питань організації обліку фінансових інвестицій на підприємстві та пошуку напрямів його раціоналізації та оптимізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації обліку фінансових інвестицій на підприємстві є актуальним з часів набуття Україною незалежності. Досліджен-

ням даного питання приділяли увагу вітчизняні вчені, а саме Ф. Ф. Бутинець, М. І. Бондар, С. Ф. Голов, О. О. Гончаренко, Я. В. Голубка, М. П. Денисенко, І. А. Дерун, В. І. Єфріменко, В. С. Здреник, А. Г. Загородній, Р. П. Качур, Я. Д. Крупка, О. П. Левченко, Є. Б. Пономаренко, О. В. Сагова та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість досліджень процесу організації обліку на підприємстві питання формування облікової політики, складових Наказу про облікову політику щодо фінансових інвестицій, їх класифікація, вибір методів обліку та відображення на рахунках бухгалтерського обліку потребують додаткової уваги з урахуванням сучасних економічних умов, що постійно змінюються.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження процесу організації обліку

фінансових інвестицій та обґрунтування напрямків її раціоналізації та вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залучення інвестиційних вкладень є ключовим завданням підприємства будь-якого масштабу та сфери діяльності. Наявність фінансових інвестицій сприяє підвищенню інвестиційної привабливості та збільшенню вхідних грошових потоків, у зв'язку з чим загострюється проблема належної організації обліку фінансових інвестицій. Процес організації обліку фінансових інвестицій на підприємстві є трудомістким та залежить від специфіки його діяльності, обраної облікової політики, яка має відповідати вимогам чинного законодавства і сприяти підвищенню інвестиційної привабливості.

У зв'язку зі специфічною природою фінансових інвестицій, важливим є повне та чітке формулювання мети організації обліку об'єкта. Аналіз літературних джерел доводить, що сучасні науковці не приділяють достатньої уваги розкриттю даного питання.

На думку В. С. Здреника, метою організації бухгалтерського обліку фінансових інвестицій на підприємстві є забезпечення об'єктивної оцінки, своєчасного реєстрування та повного відображення в облікових регістрах операцій, пов'язаних із фінансовими інвестиціями, узагальнення інформації про такі операції у звітності з метою забезпечення інформаційних потреб зацікавлених осіб [1, с. 183].

О. П. Левченко окреслює мету організації обліку фінансових інвестицій як забезпечення об'єктивної оцінки, своєчасного реєстрування та повного відображення в облікових регістрах операцій, пов'язаних із фінансовими інвестиціями, можливістю узагальнення інформації про такі операції у звітності з метою забезпечення інформаційних потреб зацікавлених осіб, а також з порядком їх внутрішнього аудиту та аналізу з метою уможливлення зростання ефективності інвестиційної діяльності підприємства [2, с. 164].

Доцільно розуміти мету організації обліку фінансових інвестицій як комплекс наступних стверджень:

- забезпечення своєчасної реєстрації облікових операцій, пов'язаних із фінансовими інвестиціями та узагальнення інформації про об'єкт в регістрах фінансового та управлінського обліку;

- визначення застосування заходів для проведення внутрішнього та зовнішнього контролю для запобігання появи викривлень в обліковій інформації про фінансові інвестиції;

- надання зацікавленим користувачам правдивої, повної, оперативної та зрозумілої інформації про рух фінансових інвестицій та їх вартість;

- постійне вдосконалення та перегляд облікових традицій підприємства в частині організації обліку фінансових інвестицій для підвищення інвестиційної привабливості та забезпечення прибутковості.

Наказ про облікову політику є основним документом, що визначає порядок обліку фінансових інвестицій на підприємстві. Облік фінансових інвестицій на підприємстві здійснюється ефективно, якщо обліковою політикою передбачено наступне:

1. Наявність класифікації фінансових інвестицій на підприємстві, що не суперечить нормам чинного законодавства.

2. Організація оцінки фінансових інвестицій з урахуванням процедури визначення справедливої вартості, амортизованої собівартості тощо.

3. Своєчасне та повне документування операцій з даним активом, зокрема, щодо розробки первинних документів, графіку документообігу, процедури контролю його дотримання.

4. Ведення синтетичного та аналітичного обліку фінансових інвестицій, у тому числі розробка аналітичних облікових регістрів, процедур контролю повноти та достовірності інформації в них.

5. Ведення підсумкового обліку у відповідних регістрах, зокрема, Головній книзі, та формування показників фінансової звітності.

При формуванні облікової політики в частині фінансових інвестицій необхідно охопити всі її складові.

Теоретична складова повинна розкривати принципи організації обліку фінансових інвестицій згідно діючим законодавчим документам. При цьому важливо звернути увагу на обов'язкове дотримання окремих принципів бухгалтерського обліку згідно Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [3] (табл. 1).

На цій стадії постає проблема класифікації фінансових інвестицій. Парадоксально, але П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» не передбачає чіткої класифікації інвестицій, проте в оцінці поділяє їх на групи інвестицій, що знаходяться у підприємства до моменту їх погашення, що враховуються за методом участі в капіталі, інвестиції в асоційовані і дочірні підприємства та в спільну діяльність зі створенням юридичної особи, інші фінансові інвестиції [4].

Таблиця 1

Домінуючі принципи обліку фінансових інвестицій

Назва принципу	Трактування за Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»	Застосування до процесу організації обліку фінансових інвестицій
Повне висвітлення	Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі	Визначає необхідність розкриття інформації у фінансових звітах, виходячи з того, що її відсутність чи помилкове відображення можуть вплинути на результат реалізації цих рішень. Надання інвестору повної, правдивої інформації сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень та надає можливість оцінити майбутні вигоди або збитки від інвестиційних вкладень.
Безперервність	Оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі	Управлінський персонал, інвестори та власники зацікавлені отримувати достовірну інформацію про стан, вартість активів та зобов'язань підприємства в частині інвестиційної діяльності для прийняття ефективних рішень.
Нарахування	Доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів	Визнання та відображення доходів і витрат від операцій з фінансовими інвестиціями є проблемною ділянкою в обліку, так як здійснення облікових операцій з інвестиціями залежить від мети їх придбання, виду, терміну утримання тощо. Прикладом може бути придбання фінансових інвестицій за ціною нижчою, або вищою, від їх номінальної вартості (премія або дисконт) при поступовому відображенні доходу або витрат та доведенні інвестиції до її номінальної вартості.

Податковим кодексом України визначено такі види фінансових інвестицій:

1) прямі інвестиції – господарські операції, що передбачають внесення коштів або майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їх розміщенні такою особою;

2) портфельні інвестиції – господарські операції, що передбачають купівлю цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку або біржовому товарному ринку [5].

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій класифікує інвестиції в залежності від термінів та цілей інвестування як:

1. Довгострокові фінансові інвестиції:
  - інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі;
  - інші інвестиції пов'язаним сторонам;
  - інвестиції непов'язаним сторонам.
2. Поточні фінансові інвестиції:
  - еквіваленти грошових коштів;

– інші поточні фінансові інвестиції [6].

Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 1201-XII від 18.06.1991 р. передбачає диференціацію цінних паперів, які можуть знаходитись у цивільному обороті:

- 1) пайові;
- 2) боргові;
- 3) іпотечні;
- 4) приватизаційні;
- 5) похідні;
- 6) товаророзпорядчі [7].

Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991 р. не виокремлює фінансових інвестицій, а поділяє усі інвестиції на:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів);
- рухоме та нерухоме майно;
- майнові права інтелектуальної власності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих;

– права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;

– інші цінності [8].

Згідно з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства» та 32 «Фінансові інструменти: подання» фінансові інвестиції групуються за трьома ознаками:

1) за терміном інвестування – поточні та необоротні фінансові інвестиції;

2) за видом фінансових інструментів – інвестиції за основними фінансовими інструментами та інвестиції за похідними фінансовими інструментами;

3) за методом оцінки – інвестиції, що утримуються до погашення, фінансові інвестиції за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку та фінансові інвестиції, призначені для продажу [9, 10].

Враховуючи вітчизняний та міжнародний досвід та відсутність єдиного підходу до класифікації фінансових інвестицій та чітких критеріїв віднесення інвестиції до певної класифікаційної групи в нормативно-правових документах України доцільна розробка та використання загальної класифікації фінансових інвестицій (табл. 2).

Дана класифікація має забезпечити обліковця інформацією про фінансові інвестиції при здійсненні їх оцінки, визначенні субрахунків та розробці облікових аналітичних реєстрів, формуванні показників звітності, полегшити організацію та здійснення контролю, забезпечити користувачів повною та достовірною інформацією про даний об'єкт за рахунок систематизованого поділу фінансових інвестицій за визначеними ознаками.

Методична складова передбачає встановлення порядку отримання, реєстрації, накопичення та узагальнення інформації про фінансові інвестиції, порядку первісної вартості, методів наступної оцінки об'єкта обліку в залежності від виду та способу надходження, порядку визначення амортизованої собівартості, визначення випадків знецінення фінансових інвестицій та порядку їх списання, опис методики проведення інвентаризації, вибір рахунків для відображення операцій з об'єктом обліку.

У зв'язку із прямим впливом класифікації фінансових інвестицій на організацію їхнього обліку та з урахуванням вимог до розкриття інформації в П(С)БО 12 запропоновану класифікацію за методом відображення в обліку доцільно покласти в основу змін до Інструкції

про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (табл. 3).

Запропонована система субрахунків сприятиме зниженню управлінських витрат за причини зменшення трудомісткості облікового процесу при підготовці фінансової звітності при збереженні якості інформації. Аналітичний облік при цьому пропонується вести за вищенаведеними класифікаційними ознаками із обов'язковим виокремленням інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Технологічна складова являє собою затвердження робочого плану рахунків, вибір форми бухгалтерського обліку, затвердження графіку документообігу, розробку та затвердження типових форм первинних документів для обліку фінансових інвестицій, форм внутрішньої звітності, визначення порядку заповнення і строків подання звітності за операціями з фінансовими інвестиціями користувачам, затвердження наказу про проведення внутрішнього аудиту, складу комісії з проведення внутрішнього контролю, визначення строків та тривалості проведення перевірок.

Організаційна складова передбачає встановлення осіб, відповідальних за відображення в обліку операцій з фінансовими інвестиціями, розробку посадових інструкцій та внутрішніх стандартів. На багатьох підприємствах обов'язки по веденню обліку фінансових інвестицій повністю покладають на головного бухгалтера, який через великий обсяг роботи не здатний в повній мірі зосередитись на конкретному об'єкті обліку. Фінансові інвестиції є складним об'єктом обліку, тому процеси збору, реєстрації, накопичення та узагальнення інформації, забезпечення точних розрахунків по операціях з фінансовими інвестиціями має здійснювати та контролювати окремий бухгалтер підрозділу.

Висновки. Питання, пов'язані з організацією ефективного обліку інвестиційної діяльності, залишаються актуальними та мають теоретичну та практичну значущість.

За результатами проведеного дослідження визначено критерії змістової ефективності облікової політики, виділено основні напрями підвищення ефективності організації обліку фінансових інвестицій, запропоновано загальну класифікацію фінансових інвестицій, систему субрахунків для обліку фінансових інвестицій, заходи для оптимізації облікового процесу з операцій з фінансовими інвестиціями на підприємстві, надано загальні реко-

Таблиця 2

Загальна класифікація фінансових інвестицій підприємства

Класифікаційна ознака	Вид фінансових інвестицій	Опис
За терміном вкладення	Поточні	Термін вкладення не перевищує 3 місяців
	Короткострокові	Термін вкладення від 3 до 12 місяців
	Довгострокові	Термін вкладення 12 місяців
За методом відображення в обліку	Інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі	Довгострокові фінансові інвестиції в дочірні або асоційовані підприємства
	Інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю	Довгострокові фінансові інвестиції, придбані за грошові кошти або в обмін на цінні папери власної емісії
	Інвестиції, що обліковуються за собівартістю	Довгострокові фінансові інвестиції, вартість яких неможливо встановити на дату балансу
	Інвестиції, що обліковуються за амортизованою собівартістю	Довгострокові фінансові інвестиції, що не є інвестиціями в дочірні або асоційовані підприємства
За формою інвестування	Прямі	Інвестиціями є внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права.
	Портфельні	Інвестиціями є цінні папери, деривативи або інші фінансові активи, придбані за грошові кошти на фондовому ринку
За територіальною належністю інвестора	Приватні	Вкладення, здійснені приватними або юридичними особами, вітчизняними підприємствами, організаціями недержавної форми власності
	Державні	Вкладення, здійснені органами державної влади, державними підприємствами та організаціями
	Іноземні	Вкладення, здійснені іноземними громадянами, юридичними особами, державами
За об'єктами інвестування	Корпоративні права	Сукупність майнових і немайнових прав акціонера - власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції
	Цінні папери	Документи установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера і особи, що має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.
	Деривативи	Документи, що засвідчують право та/або зобов'язання придбати чи продати у майбутньому цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах
	Інші фінансові інвестиції	Інвестиції, що не включено до попередніх видів фінансових інвестицій

мендації щодо складання наказу про облікову політику підприємства в частині обліку фінансових інвестицій.

Урахування наданих рекомендацій підвищить ефективність облікової інформації щодо операцій з фінансовими інвестиціями, забезпечить надання користувачам якісної та повної інформації для оперативного прийняття управлінських рішень.

Станом на сьогодні багато питань, пов'язаних з організацією обліку фінансових інвестицій на підприємстві, залишаються невирішеними. Більша частина стосується здійснення оцінки фінансових інвестицій в залежності від обраної класифікації на підприємстві в результаті надходження, вибуття або на дату балансу, розробки внутрішніх первинних документів.

**Деталізація інформації про фінансові інвестиції в Інструкції
про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку**

Існуючі субрахунки	Запропоновані субрахунки
141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі» 142 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам» 143 «Інвестиції непов'язаним сторонам»	141 «Інвестиції, що обліковуються за методом обліку участі в капіталі» 142 «Інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю» 143 «Інвестиції, що обліковуються за собівартістю» 144 «Інвестиції, що обліковуються за амортизованою вартістю»
351 «Еквіваленти грошових коштів» 352 «Інші поточні фінансові інвестиції»	351 «Поточні фінансові інвестиції» 352 «Короткострокові фінансові інвестиції»

ЛІТЕРАТУРА:

1. Здреник В. С., Рафальська Н. О. Облік операцій з фінансовими інвестиціями: питання облікової політики. Науковий журнал «Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу». 2012. № 3. С. 183 – 189.
2. Левченко О. П. Організація обліку фінансових інвестицій. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 4(24). С. 163 – 167.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 01.01.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (Дата звернення: 06.01.2018).
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91. Дата оновлення: 25.12.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00> (Дата звернення: 06.01.2018).
5. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 25.12.2016. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-176> (Дата звернення: 05.01.2018).
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 25.12.2016 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (Дата звернення: 05.01.2018).
7. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 18.06.1991 р. № 1201-XII. Дата оновлення: 06.01.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1201-12> (Дата звернення: 18.01.2018).
8. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. Дата оновлення: 18.12.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (Дата звернення: 10.01.2018).
9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства». URL: <http://www.minfin.gov.ua> (Дата звернення: 10.01.2018).
10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». URL: <http://www.minfin.gov.ua> (Дата звернення: 06.01.2018).

REFERENCES:

1. Zdrynyk V. S., Rafalska N. O. Oblik operatsii z finansovymy investytsiiami: pytannia oblikovoi polityky. Naukovyi zhurnal "Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu". 2012. № 3. S. 183–189.
2. Levchenko O. P. Orhanizatsiia obliku finansovykh investytsii. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). 2013. № 4(24). S. 163 – 167.
3. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. № 996-XIV. Data onovlennia: 01.01.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (Data zvernennia: 06.01.2018).
4. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 12 "Finansovi investytsii": Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 26.04.2000 r. № 91. Data onovlennia: 25.12.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00> (Data zvernennia: 06.01.2018).
5. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI. Data onovlennia: 25.12.2016. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-176> (Data zvernennia: 05.01.2018).

6. Instruksiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.11.1999 r. № 291. Data onovlennia: 25.12.2016 r. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (Data zvernennia: 05.01.2018).

7. Pro tsinni papery ta fondovy rynok: Zakon Ukrainy vid 18.06.1991 r. № 1201-XII. Data onovlennia: 06.01.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1201-12> (Data zvernennia: 18.01.2018).

8. Pro investytsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 18.09.1991 r. № 1560-XII. Data onovlennia: 18.12.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (Data zvernennia: 10.01.2018).

9. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 28 "Investytsii v asotsiiovani pidpriemstva". URL: <http://www.minfin.gov.ua> (Data zvernennia: 10.01.2018).

10. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 32 "Finansovi instrumenty: podannia". URL: <http://www.minfin.gov.ua> (Data zvernennia: 06.01.2018).